

STUDENTSKÉ PŘÍSPĚVKY

Znaky pokračujícího trestného činu v judikatuře českých soudů

Petr Kučera *

Tento článek popisuje způsob používání institutu pokračujícího trestného činu při rozhodování českých soudů. Zaměřuje se především na zachycení definičních znaků pokračujícího trestného činu, zejména v souvislosti s určením kritérií pro možnost rozlišení, kdy se v případě několika porušení práva jedná o dílčí útoky v rámci jednoho skutku či o dva a více samostatných skutků. Cílem článku je poskytnutí přehledu typických situací, které umožňují konstatování, že pachatel spáchal trestný čin formou pokračování.

ÚVOD

Lze konstatovat, že úlohou práva je upravit takový okruh společenských vztahů, jejichž ponechání stranou právní regulace by znamenalo ohrožení zájmů společnosti. Nejinak je tomu i u trestního práva. Účel trestního práva můžeme nalézt v ustanovení § 1 zákona č. 140/1961 Sb. trestního zákona (v dalším textu jen trestní zákon).

Znakem právní normy je kromě jiného skutečnost, že upravuje typovou situaci a týká se předem neuza-
vřeného počtu adresátů. Tato vlastnost právní normy (a normy trestního práva nejsou výjimkou) ale nutně předpokládá, že v případě, kdy chceme zjistit povahu určitého jednání, musíme provést výklad takové normy a rozhodnout, zda se bude na dané jednání aplikovat. Aplikace právní normy znamená, že musíme v daném

jednání (pro příklad uvedu přepadení pošty se zbraní a odnesení si částky 50 000 Kč) rozpoznat znaky, které jsou shodné se znaky, kterými vymezuje právní norma jako typické znaky určitého druhu jednání (v tomto případě trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona).

V případě trestního práva je v souvislosti s aplikací trestněprávních norem nutné zmínit se o čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V tomto článku je popsána zásada, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Tím je zdůrazněna klíčová úloha výkladu trestněprávních norem soudy jako nutné podmínky naplnění výše zmíněného účelu trestního práva.

I.

U institutu pokračujícího trestného činu nabyla úloha soudů klíčového významu. Do trestního zákona byl tento institut zapracován novelou trestního zákona (zákonem č. 290/1993 Sb.). Tato novela nově upravila s účinností k 1. 1. 1994 znění § 89 odst. 3 trestního zákona způsobem, že namísto zakotvení znaků výdělečnosti byl v tomto ustanovení zakotven právě institut pokračujícího trestného činu. Vyzdvižení úlohy soudů je namíště z důvodu, že tento institut byl používán již před jeho zakotvením v trestním zákoně. Nelze také pominout význam právní nauky¹.

* Mgr. Petr Kučera, interní doktorand na katedře trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity

¹ Pokračujícím trestným činem se zabývala například tato díla:

KALLAB, J.: O skutkové podstatě a konkurenci trestných činů, Praha, Bursík & Kohout, 1911,

SOLNAŘ, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academia, 1972,

KRATOCHVÍL, V. a kolektiv: Trestní právo hmotné obecná část, 3. přepracované a doplněné vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2002,

JESCHECK, H. – H.: Lehrbuch des Strafrechts, 2. neubearbeitete und erweiterte Auflage, Berlin, Duncker & Humboldt, 1972

Můžeme se také zmínit o člancích, které se věnovaly problematice pokračujícího trestného činu a to:

KALVODOVÁ, V., KRATOCHVÍL, V., KUČTA, J.: Zákon č. 290/1993 Sb. – pátá přímá novela trestního zákona od r. 1989 (vybrané otázky), Časopis pro vědu a právní praxi, 1994, číslo 2,

KRATOCHVÍL, V.: Právní kvalifikace pokračování v trestném činu dílem dokonaném a dílem nedokonaném, Právní praxe, 1999, číslo 5,

KRATOCHVÍL, V.: Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TrZ, ve znění zákona č. 265/2001 Sb. (vybrané aspekty), Trestněprávní revue, 2002, číslo 2,

PÁCAL, J.: K postupu při ukládání společného trestu podle § 37a TrZ, Právní zpravodaj, 2005, číslo 11.

V důvodové zprávě k předmětné novele trestního zákona není zmíněno, z jakého důvodu bylo přikročeno k zakotvení institutu pokračujícího trestného činu v zákoně. Objevuje se v ní jen odkaz na to, že institut je již řadu let využíván praxí a že jeho definice má význam zejména při vymezení pojmu skutku, recidivy a při rozhodování o trestu.

Je třeba připomenout, že výslovným zakotvením institutu pokračujícího trestného činu se nezměnily jeho podstatné znaky, o kterých pojednám v následujícím textu. Z důvodu absence výslovné definice obsažené v právním předpisu se na vytváření pojmu pokračujícího trestného činu z velké části podílely soudy. Proto o jeho znacích pojednám v souvislosti s rozhodováním v soudní praxi.

První rozhodnutí, na něž je třeba upozornit, dokresluje významnou roli soudů v souvislosti používáním institutu pokračujícího trestného činu. Nejvyšší soud ČR se ve svém rozhodnutí ze dne 25. 4. 1996, sp. zn. 1 Tzn 47/95 zabýval otázkou použitelnosti ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona v situaci, kdy všechny dílčí útoky pokračujícího trestného činu byly spáchány před datem 1. 1. 1994 (tedy před účinností novely trestního zákona č. 290/1993 Sb.). Soud konstatoval, že předmětné ustanovení pouze převzalo výklad, který do té doby judikatura zastávala. Shledal tak použití ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona přípustným² i na tento případ s tím, že samotné zakotvení pokračujícího trestného nepřineslo významné změny.

II.

Nyní se dostávám k pojmovým znakům pokračujícího trestného činu. Podle ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona se pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují stejnou skutkovou podstatu trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a v předmětu útoku. Z tohoto ustanovení lze zjistit následující znaky, kterými jsou dílčí útoky spojeny do jediného jednání. Jsou jimi kvalifikace dílčích útoků jako naplňujících stejnou skutkovou podstatu trestného činu, jejich propojení jednotným záměrem jako důvodem k jejich spáchání, jejich stejný nebo podobný způsob provedení, jejich blízká časová souvislost a souvislost v předmětu útoku. Starší judikatura považovala za další znak také místní souvislost mezi útoky. Tento znak je podle mého názoru možné podřadit pod znak stejného nebo podobného způsobu provedení, a proto o něm pojednám na příslušném místě.

III.

Prvním znakem, kterým se budu zabývat, je nutnost naplnění stejné skutkové podstaty trestného činu. Z judikatury lze dovodit zajímavé závěry.

Soudy posuzovaly v několika případech pojem stejná skutková podstata.

Krajský soud v Ústí nad Labem v rozhodnutí ze dne 21. 11. 1990, sp. zn. 2 To 193/90, konstatoval, že ustanovení § 247 odst. 1 a 2 trestního zákona v tehdejší znění zakotvují zčásti odlišné formy jednání. Jako jednotící prvek ale označil zmocnění se cizí věci. Proto se podle jeho názoru jedná o pokračování, jestliže jsou některé útoky spáchány jako krádež vloupáním a některé jako „prostá“ krádež.

Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 7. 8. 2002, sp. zn. 6 To 445/2002 potvrdil kritérium názvu trestného činu jako skutečnosti, na jejímž posouzení záleží, zda se jedná o stejnou skutkovou podstatu trestného činu. Proto se podle jeho názoru nejednálo o pokračování, jestliže byly některé útoky kvalifikovány jako trestný čin podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1, 2 trestního zákona a jiné jako trestný čin úvěrového podvodu podle ustanovení § 250b odst. 1, 4 písm. a), b) trestního zákona.

Nejvyšší soud SSR zvolil ve svém rozhodnutí ze dne 22. 5. 1979, sp. zn. 5 Tz 36/79 pro aplikaci pojmu „stejná skutková podstata“ ještě užší kritérium. Konstatoval, že o pokračování v trestném činu se nejedná v případech, kdy pachatel naplnil jedním útokem skutkovou podstatu trestného činu ublížení na zdraví podle ustanovení § 221 odst. 1 trestního zákona a druhým skutkovou podstatu trestného činu ublížení na zdraví podle ustanovení § 222 odst. 1 trestního zákona. Odlišnou je tedy taková skutková podstata, která se nachází v jiném paragrafu.

V případě právní kvalifikace dílčích útoků může nastat situace, že některé útoky budou spáchány před a jiné po nabytí účinnosti nového zákona. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 8. 12. 1993, sp. zn. Tzn 12/93 uvedl kritéria, podle nichž je pokračující trestný čin tvořen jediným skutkem, a proto je pro jeho právní kvalifikaci směrodatný okamžik dokončení. Podmínkou ovšem je, aby i předchozí zákon považoval jednání pachatele za trestné. Jako konkrétní příklad lze uvést také rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2000, sp. zn. 3 Tz 155/2000, kdy bylo možné kvalifikovat jednání pachatele jako jeden pokračující trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociálním zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle ustanovení § 147 odst. 1 trestního zákona, i když některé útoky byly spáchány již před účinností zákona, který tento trest-

² V souvislosti s časovou účinností ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona je třeba poznamenat, že jsem se při studiu judikatury nesetkal se situací, kdy soud buď na návrh jedné ze stran nebo z vlastní iniciativy řešil otázku, zda je existence koncepce pokračujícího trestného činu v souladu nebo v rozporu s trestními předpisy.

ný čin zavedl. Tento postup byl možný, protože jednání pachatele by dříve bylo trestným činem porušování povinnosti při správě cizího majetku podle ustanovení § 255 trestního zákona.

V souvislosti s právní kvalifikací je nutné vyřešit další okruh otázek, a to zda musí dílčí útok naplnit všechny znaky skutkové podstaty. Konkrétně je nutné se ptát, zda je možné sčítat následky jednotlivých dílčích útoků a tento součet promítnout do výsledné kvalifikace.

Obecně je připouštěna konstrukce tzv. pokračujícího trestného činu ve formě hromadnosti³, kdy součet škod v případě dílčích útoků, jež by samy o sobě naplnily pouze základní skutkovou podstatu, umožňují kvalifikovat jednání pachatele jako trestný čin podle kvalifikované skutkové podstaty. Přípustnost sčítání škod pro naplnění kvalifikované skutkové podstaty například vyslovil Nejvyšší soud ČR v již zmíněném rozhodnutí ze dne ze dne 25. 4. 1996, sp. zn. 1 Tzn 47/95 (pro trestný čin krádeže) nebo v rozhodnutí ze dne 22. 1. 1997, sp. zn. 1 Tzn 20/96 (pro trestný čin krácení daně).

Nabízí se však otázka, zda je možné sčítat škody v případě, že dílčí útoky naplňují v tomto bodě příslušnou skutkovou podstatu až v součtu a nikoli jednotlivě.

V tomto ohledu je stěžejním rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 27. 8. 1990, sp. zn. 3 T 62/90, který uvádí, že za trestný čin krádeže podle ustanovení § 247 odst. 1 trestního zákona (v tehdejší znění) je nutno považovat i jednotlivé útoky, jimiž pachatel způsobil škodu nižší, než je škoda nikoli nepatrná, jestliže jde o útoky spáchané formou pokračování v trestném činu a celková škoda tuto hranici dosáhne. Soud své rozhodnutí odůvodňuje slovy, že pachatel naplňoval svým jednáním ty znaky trestného činu krádeže, které jsou pro něj jako pro protiprávní jednání kriminální povahy typické, a to úmyslné zmocnění se cizí věci. Znak způsobení škody vyšší než nepatrné je podle soudu jen kvantitativní hledisko.

Na tomto místě je nutné objasnit vztah tohoto rozhodnutí a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2000, sp. zn. 7 Tz 215/99. V něm je řečeno, že dílčím útokem není možné rozumět jen jednání, ale i naplnění ostatních znaků skutkové podstaty. Nejvyšší soud dále uvedl, že každý útok musí naplňovat všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, o jehož pokračování má jít. Důležitou částí rozhodnutí je poznámka, že tím není dotčena důležitá zásada posuzování trestných činů proti majetku spáchaných for-

mou pokračování vyplývající z rozhodnutí, které jsem uvedl v předchozím odstavci. V poznámce je odkaz na toto rozhodnutí směřován do části výkladu zákonných znaků následku a způsobení škody nikoli nepatrné při páchaní majetkového trestného činu formou pokračování.

Domnívám se, že ze znění těchto dvou rozhodnutí nelze vyslovit závěr, že jsou ve věci posuzování následku trestného činu v rozporu. Nejvyšší soud chtěl podle mého názoru svým důrazem na následek jednání poukázat na jinou okolnost⁴.

Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že Obvodní soud pro Prahu 5 vynesl své rozhodnutí v době, kdy v trestním zákoně znaky pokračujícího trestného činu zakotveny nebyly. Proto není možné jeho rozhodnutí použít⁵ ve světle současné právní úpravy, kdy je v ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona výslovně zmíněno, že dílčí útok musí naplňovat skutkovou podstatu trestného činu.

Možností sčítat následek při pokračování v trestném činu se soudy zabývaly také v souvislosti s trestným činem poškozování lesa těžbou podle ustanovení § 181c trestního zákona.

Nejvyšší soud ČR konstatoval ve svém rozhodnutí ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 7 Tdo 639/2003, že znakem tohoto trestného činu není škoda na majetku. Uvedl, že pouze ve vztahu k trestným činům, u kterých tomu tak je, je přípustné škody sčítat. Nejvyšší soud dále uvedl, že účelem ustanovení § 181c odst. 1 trestního zákona je poskytnutí ochrany z toho důvodu, že větší vykáčené plochy se obtížněji zalesňují; toto ustanovení nechrání les jako majetek. Proto podle jeho názoru není možno sčítat vykáčené plochy lesa, jež spolu nesusoucí a nedosahují výměry větší než 1,5 ha⁶.

V obdobném duchu se Nejvyšší soud ČR vyjádřil ve svém rozhodnutí ze dne 15. 7. 2004, sp. zn. 5 Tdo 775/2004. Dále dovodil, že pokračování v trestném činu podle § 181c odst. 1 je možné v případě, jestliže se všechny útoky týkají plochy nejméně 1,5 ha. Vzhledem k tomu, že se podle jeho názoru nejedná o majetkový trestný čin, není možné jednotlivé útoky naplňující ustanovení § 181c odst. 1 sčítat a tak „přechýlit“ do právní kvalifikace podle ustanovení § 181c odst. 2 trestního zákona⁷. Majetkový trestný čin je nutno vykládat ve významu trestný čin, jehož znakem je získání majetkového prospěchu. Nemusí se tedy jednat pouze o trestné činy obsažené v hlavě deváté, části druhé trestního zákona (viz výše zmíněný výklad pojmu pokračujícího trestného činu ve formě hromadnosti).

³ Blíže viz SOLNAŘ, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academia, 1972, str. 338.

⁴ Tímto rozhodnutím Nejvyššího soudu se budu ještě zabývat v souvislosti s blízkou souvislostí časovou mezi dílčími útoky.

⁵ Domnívám se však, že tomuto rozhodnutí nelze z hlediska oprávněnosti jeho argumentace nic vytknout. Modifikace vymezení pokračujícího trestného činu v zákoně by podle mého názoru byla na místě.

⁶ Viz ustanovení § 181d odst. 2 trestního zákona.

⁷ K jehož naplnění je podle ustanovení § 181d odst. 2 nutné vykáčet plochu nejméně 3 ha.

IV.

Dalším znakem pokračujícího trestného činu je jednotný záměr pachatele, kterým jsou dílčí útoky prováděny.

Na úvod je třeba připomenout dvě rozhodnutí soudu, která vymezují obecné zásady posuzování společného záměru pachatele.

Nejvyšší soud SSR ve svém rozhodnutí ze dne 7. 12. 1971, sp. zn. 2 Tzf 3/71 konstatoval, že pachatel musí již před započítáním páchaní prvního z dílčích útoků mít alespoň v hrubých obrysech představu o páchaní i dalších dílčích útoků. Další podmínkou je, že po objektivní stránce se tyto útoky jeví jako postupné naplňování tohoto záměru.

Již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 1967, sp. zn. 6 Tz 15/67 uvádí, že na jednotný záměr pachatele lze usuzovat z naplnění objektivních okolností případu, zejména z naplnění ostatních znaků pokračujícího trestného činu.

V obou případech soudy konstatovaly, že se o pokračování v trestném činu nejedná. Oba pachatelé spáchali dílčí útoky na jiném místě, s jinými spolupachateli a na jiných poškozených (první případ) a na jiném pracovišti (druhý případ). Neexistence společného záměru byla v prvním případě vyvozena z výpovědi pachatele, že ke druhému z útoků došlo po náhodném setkání s pozdějším spolupachatelem. Ve druhém případě soud shledal podstatným, že na druhém pracovišti nebyl pachatel iniciátorem trestné činnosti.

V následujícím přehledu představím situace, ze kterých soudy dovodily, že se u pachatele vyskytoval jednotný záměr.

Nejjednodušší situace nastává, jestliže pachatel sám přiznává, že měl v úmyslu pokračovat v trestném činu. Jeden z pachatelů uvedl, že již na v době prvního útoku měl v úmyslu odcizovat prádlo na dalších balkónech (viz již zmíněné rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 27. 8. 1990, sp. zn. 3 T 62/90). Jiní pachatelé chtěli podle vlastního vyjádření získat krádežemi automobilů dostatek peněz pro zakoupení vlastního motorového vozidla (viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 22. ledna 1993, sp. zn. 1 To 66/92). Další pachatel se doznal, že trestný čin podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1, 4 trestního zákona páchal se záměrem získat prostředky na natočení písni, vydání desky a vylepšení svého vzhledu (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 1. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1391/2003). Další pachatel se ve věci projednávané Nejvyšším soudem ČR (rozhodnutí ze dne 6. 11. 2001, sp. zn. 4 Tz 236/2001) přiznal, že v době páchaní dílčích útoků trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 trestního zákona byl bez finančních prostředků a hodlal si je trestnou činností opatřovat.

Na druhou stranu, z tvrzení spolupachatelů bylo

v případě, který rozhodoval Nejvyšší soud ČSR dne 10. 4. 1987, sp. zn. 7 Tz 14/87 patrné, že se nejedná o pokračující trestný čin. Pachatelé dováželi z Bulharska akvarijní krmivo a neproclivali je. O pokračující trestný čin se nejednalo z toho důvodu, že se na jednotlivých cestách nedomlouvali do budoucna. Některé jízdy navíc byly primárně uskutečněny za účelem rekreace a krmivo bylo obstaráno mimo tento plán.

Tvrzení, že pachatel měl záměr získávat obživu trestnou činností, je častým argumentem soudů pro existenci jednotného záměru. Tak tomu je například v rozhodnutích Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2002, sp. zn. 11 Tdo 529/2002, ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. 4 Tz 103/2005, ze dne 16. 12. 2004, sp. zn. 4 Tz 183/2004, (vše trestný čin krádeže), ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 8 Tdo 75/2005, ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. 7 Tdo 944/2005 (trestný čin podvodu). Jak již bylo řečeno výše, tento závěr je nutné učinit na základě naplnění ostatních znaků pokračujícího trestného činu, obzvláště totožného způsobu páchaní trestné činnosti.

Na jednotný záměr je možné usoudit i z jiných okolností. V jednom případě si například pachatel převlastňováním knih (trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 trestního zákona zčásti ve formě krádeže a zčásti ve formě zpronevěry) chtěl vytvořit vlastní knihovnu (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 7. 1982, sp. zn. 11 Tz 16/82). Vrchní soud v Olomouci odvodil existenci jednotného záměru ze skutečnosti, že pachatel v případě trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 trestního zákona⁸ pomáhal spolupachatelům obstarat doklady potřebné k podnikání (rozhodnutí ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. 1 To 167/97). V jiném případě byl jednotný záměr pachatelky shledán v tom, že podáním nepravdivého formuláře pro přiznání invalidního důchodu chtěla invalidní důchod pobírat co nejdéle dobu, pokud možno trvale, a tudíž dalším podáním takového formuláře tento záměr jen naplňovala (již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2000, sp. zn. 7 Tz 215/99). Nejvyšší soud ČR v jednom z případů dovodil existenci jednotného záměru v případě dvou útoků v rámci trestného činu pytláctví podle ustanovení § 178a odst. 1 trestního zákona ze skutečnosti, že pachatel byl náruživým střelcem a sousedé si na něj z tohoto důvodu stěžovali (viz rozhodnutí ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 8 Tdo 196/2005).

Naopak, Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 16. 7. 2002, sp. zn. 7 Tdo 356/2002 konstatoval, že společný záměr pachatele nebyl dán v případě, kdy pachatel nejprve v afektu usmrtil svoji matku a bratra, a až následně usmrtil svého nevlastního otce z obavy před jeho reakcí na usmrcení ostatních členů rodiny.

V některých rozhodnutích není podle mého názoru existence jednotného záměru dostatečně zdůvodněna. Například Krajský soud v Brně ve svém rozhodnutí ze dne 29. 11. 1960, sp. zn. 4 To 214/60 bez dalšího

⁸ Jednalo se o odebírání zboží na faktury, které nikdy neměly být proplaceny.

považuje podmínku jednotného záměru za splněnou poukázáním na splnění ostatních znaků pokračujícího trestného činu⁹. Stejně tak je podle mého názoru nedostatečné v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 8 Tdo 596/2005 dovozen jednotný záměr pouze na základě konstatování naplnění subjektivní stránky trestného činu podvodu¹⁰. V rozhodnutí ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. 5 Tdo 358/2005 Nejvyšší soud ČR blíže nezduvodňuje, proč je podle jeho názoru splněn znak jednotného záměru.

V.

Na tomto místě se budu zabývat znakem stejného nebo podobného způsobu provedení a podobnosti předmětu útoku. Tyto dva znaky popíši společně. Z přehledu soudních rozhodnutí zjistíme, že tento pojem je vykládán extensivně.

Obecnou zásadu pro posuzování totožného způsobu provedení poskytuje rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 9. 3. 1976, sp. zn. 3 To 5/76. V něm se uvádí, že při porovnání jednotlivých útoků není třeba vyžadovat naprostou shodu v provedení, ale pouze podobnost ve způsobu spáchání. Tato podobnost má být vykládána v souvislosti s obsahem společného záměru. Za totožný způsob tak soud shledal opakovanou zpronevěru tržby na benzínové čerpací stanici, i když k ní docházelo různými způsoby, například neevidovaným prodejem pohonných hmot zásahem do počítadel čerpacích stojanů nebo zakrýváním rozkrádání tržby přebytky poukázek na pohonné hmoty.

Z několika rozhodnutí můžeme dovodit obecnou zásadu, že pokračování v trestném činu je vyloučeno, jestliže obviněný spáchá některé dílčí útoky jako pachatel a jiné jako účastník podle ustanovení § 10 trestního zákona. Tímto způsobem rozhodl například Nejvyšší soud SSR dne 30. 11. 1988, sp. zn. Ndt 72/88. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. dubna 1978, sp. zn. 3 To 11/78 je blíže popsán důvod pro konstatování této zásady. Soud své rozhodnutí odůvodnil tím, že účastník nenaplňuje na rozdíl od pachatele všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, a proto se u účastníka a pachatele nejedná o totožné jednání.

Související otázku řešil ve svém rozhodnutí ze dne 24. 3. 1994, sp. zn. 5 To 25/94 Vrchní soud v Praze. Jednalo se o případ, kdy se obviněný zapojil do trestné činnosti různých pachatelů jako účast-

ník. Soud konstatoval, že s ohledem na akcesoritu účastenství¹¹ se nejedná o pokračující trestný čin ve formě účastenství¹².

Dále, v případě posuzování účasti dalších osob z jiného úhlu pohledu není na překážku posouzení jednání pachatele jako pokračujícího trestného činu v případě, že některé útoky spáchal ve spolupachatelství. Takto posoudil případ například Vrchní soud v Olomouci v již zmíněném rozhodnutí ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. 1 To 167/97. Vrchní soud konstatoval, že naplnění podmínek ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona je nutné zkoumat u jednání pachatele, jednání dalších osob je z tohoto pohledu nepodstatné. Obdobně bylo rozhodnuto Nejvyšším soudem ČSR v rozhodnutí ze dne 29. 8. 1972, sp. zn. 3 Tz 47/72.

V souvislosti s vývojovými stadii trestného činu je třeba uvést již zmíněné rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 29. listopadu 1960, sp. zn. 4 To 214/60. Ten uvedl, že není na překážku konstatování, že se jedná o pokračující trestný čin, když některé dílčí útoky byly dokončeny ve stadiu pokusu trestného činu. Obdobný obsah má i již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 1. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1391/2003.

K tomu, aby bylo možné plně využít konstrukce pokračujícího trestného činu, není možné trvat na absolutní totožnosti útoků. Z tohoto důvodu je soudy připuštěno, že se útoky mohou týkat různých věcí a různých poškozených.

V tomto duchu vydal Nejvyšší soud ČSSR dne 19. 1. 1982 stanovisko (sp. zn. Tpjf 158/80), že trestný čin pohlavního zneužívání podle ustanovení § 242 odst. 1 trestního zákona je možné při splnění ostatních znaků považovat za pokračující trestný čin v případě, že pachatel zneužívá více osob mladších 15 let. Je také možné opět připomenout rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 1997, sp. zn. 1 Tzn 20/96, podle kterého je možné dopustit se trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle ustanovení § 148 trestního zákona tím, že pachatel zkrátí různé druhy daní a obdobných dávek. Obdobně již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 7. 1982, sp. zn. 11 Tz 16/82 připustilo, že pachatel způsobil škodu více poškozeným.

Samozřejmým se výše uvedený názor jeví v případě trestných činů proti majetku. Proto mohl Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 6. 11. 2001, sp. zn. 4 Tz 236/2001 zhodnotit, že pachatel spáchal dílčí útoky trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 trestního zákona tím, že od několika osoby

⁹ Podle mého názoru by měl příslušný orgán činný v trestním řízení dovodit z provedených důkazů, proč pachatel pokračoval v páchání dalších útoků. Za minimální zdůvodnění považuji například v případě majetkových trestných činů závěr o trestné činnosti jako způsobu obživy. Formulací „pachatelka byla vedena společným motivem ziskovosti“ považuji za příliš obecnou.

¹⁰ K odlišení pojmu záměr a úmysl viz SOLNAŘ, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academia, 1972, str. 336.

¹¹ Jednání různých pachatelů nemůže být samozřejmě posuzováno jako pokračující trestný čin.

¹² Vrchní soud podmínil hypotetickou možností připuštění pokračování v účastenství situací, kdy by byla zrušena zásada akcesority a celý § 10 trestního zákona, a na místo toho upraveny návod, pomoc a organizátorství jako zvláštní skutkové podstaty ve zvláštní části. Domnívám se, že je možné připustit v duchu této argumentace pokračování v trestném činu v případech tzv. zvláštních forem trestné součinnosti, obsažených například v ustanovení § 231 odst. 2 trestního zákona.

podvodně vylákal peněžní prostředky, tři kusy televizorů a 5 q krmiva pro psy¹³. V jiném případě (viz již zmíněné rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 29. listopadu 1960, sp. zn. 4 To 214/60) byl totožný způsob provedení shledán u pachatelky, která ve většině útoků vylákala peněžní částky pod příslibem obstarání automobilu, ale v jednom útoku tak učinila pod příslibem obstarání cestovního pasu. Stejně tak považoval Nejvyšší soud ČR v již zmíněném rozhodnutí ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 8 Tdo 596/2005 za totožný způsob provedení trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1, 4 trestního zákona, když pachatel v rámci své „podnikatelské“ činnosti způsobil různým osobám škodu tím, že buď odebíral zboží, které nezaplátil, nebo vybíral zálohy na zboží, které nedodal. V dalším případě měla trestná činnost pachatele tu podobu, že se zaměřoval na odcizování předmětů, které neměli jejich majitelé momentálně ve svém moci, typicky jízdní kola. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1263/2003 zahrnul s poukazem na totožnost předmětu do pokračujícího trestného činu i útok, při kterém tento pachatel odcizil zboží v samoobsluze.

V předchozích kapitolách jsem naznačil velmi důležitou až klíčovou pozici znaku jednotného záměru. Následující příklad ukazuje, že je třeba věnovat se i ostatním znakům. Nejvyšší soud ČSR ve svém rozhodnutí ze dne 14. února 1967, sp. zn. 3 Tz 5/67 konstatoval, že dvě jednání, které naplnily skutkovou podstatu trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1 písm. a) trestního zákona v tehdejší znění, nejsou pokračujícím trestným činem, přestože pachatele vedl při jejich spáchání jednotný záměr, a to řešení své nedobré finanční situace. V prvním případě přijal od poškozeného půjčku, ač vzhledem k tomu, že na jeho mzdu byl veden několikanásobný výkon rozhodnutí, že nebude tento dluh schopen splatit řádně a včas. Ve druhém případě přijal od jiné poškozené finanční částku, aby pro ni nechal zhotovit podezdívku plotu, ale neučinil tak a peníze použila jeho manželka na vyrovnání schodku ve svém zaměstnání¹⁴. Soud z těchto důvodů konstatoval, že se nejedná o pokračující trestný čin.

Totožným způsobem provedení se také zabýval ve svém rozhodnutí ze dne 23. 1. 1981, sp. zn. 7 Tz 44/80 Nejvyšší soud ČSR. V daném případě vytvořil jeden z chovanců výchovného ústavu dětí a mládeže vyděračský systém, kdy nutil ostatní, zejména mladší a slabší chovance, aby mu odevzdávali peníze a vykonávali pro

něj různé činnosti. Soud kvalifikoval jeho jednání jako pokračující trestný čin vydírání podle ustanovení § 235 odst. 1 trestního zákona¹⁵ a shledal, že není na překážku totožnému způsobu spáchání, jestliže v případě některých dílčích útoků pachatel použil násilí a v jiných pouze pohrůžku násilí.

Totožný způsob spáchání byl podle názoru Nejvyššího soudu ČR, vyjádřeného v již zmíněném rozhodnutí ze dne 25. 4. 1996, sp. zn. 1 Tzn 47/95 zachován i v případě, kdy pachatel, zaměstnanec automobilky, zpočátku odcizuje náhradní díly po několika kusech a až později se jich rozhodne odnášet větší množství a používá k tomu dopravní prostředek.

Jak jsem již předestřel v předchozím textu, v této části se zmíním i o znaku místní souvislosti mezi dílčími útoky pokračujícího trestného činu.

Starší rozhodnutí, jako například již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 5. 1967, sp. zn. 6 Tz 15/67, považuje místní souvislost mezi dílčími útoky za jeden ze znaků pokračujícího trestného činu. Tento znak se v definici pokračujícího trestného činu v ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona neobjevuje. Příčinu můžeme nalézt v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. 8. 1986, sp. zn. 11 To 63/86. V daném případě spáchal pachatel více jednání spočívajících v odcizování tržby na území Prahy a krajů Středočeského, Západočeského, Severočeského, Východočeského a Jihomoravského a dále v Maďarsku. Soud konstatoval, že není na překážku posouzení jednání pachatele jako pokračujícího trestného činu, jestliže jsou dílčí útoky spáchány na území více států. Uvedl také názor, že znak místní souvislosti není v době rozvoje komunikačních prostředků podstatný a z podstaty pokračujícího trestného činu nevyplývá¹⁶. Podle mého názoru je tak možné konstatovat, že k podmínce místní souvislosti mezi dílčími útoky není třeba přihlížet a její nedostatek hodnotit jako okolnost, která znemožňuje jednání pachatele posoudit jako pokračující trestný čin¹⁷.

VI.

Posledním znakem pokračujícího trestného činu je blízká časová souvislost mezi dílčími útoky.

Nejdříve je třeba připomenout, že proto, aby mohl pachatel začít uskutečňovat další útok, musí nejdříve ukončit ten první. Nejvyšší soud ČR v již zmíněném rozhodnutí ze dne 26. 1. 2000, sp. zn. 7 Tz 215/99

¹³ Na tomto rozhodnutí je nutné připomenout důležitou roli jednotného záměru. Tím byla v tomto případě snaha opatřit si jakýmkoli způsobem prostředky pro živobytí.

¹⁴ Podle mého názoru není tato okolnost na překážku existence jednotného záměru, protože k využití peněz došlo tímto neplánovaným způsobem až po dokončení dílčího útoku.

¹⁵ Některá další jednání pachatele, kdy měl v úmyslu zmocnit se cizí věci bezprostředně po užití násilí nebo pohrůžky násilím, naplnila skutkovou podstatu trestného činu loupeže podle ustanovení § 234 odst. 1 trestního zákona. I tato skupina útoků byla posouzena jako pokračující trestný čin.

¹⁶ V daném případě se o pokračující trestný čin nejednalo, protože chyběl znak jednotného záměru.

¹⁷ Obdobně viz SOLNAŘ, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academia, 1972, str. 336.

správně připomněl, že za dílčí útok je třeba považovat nejen jednání pachatelky, ale i naplnění následku. Proto je dílčí útok v případě trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 trestního zákona, spočívající v podání nepravdivého formuláře pro přiznání invalidního důchodu a následném pobírání tohoto důchodu, ukončen až převzetím poslední dávky tohoto důchodu. Význam spočívá v tom, že mezi dvěma útoky nebyla v daném případě časová vzdálenost jednoho roku (doba mezi podáními dvou nepravdivých formulářů), ale podstatně kratší, což umožnilo jednání pachatelky posoudit jako pokračující trestný čin.

Pro posuzování časové souvislosti mezi dílčími útoky existuje základní pravidlo, které vyjádřil Nejvyšší soud ČR v několika svých rozhodnutích (například rozhodnutí ze dne 26. 5. 2004, sp. zn. 8 Tdo 358/2004, již zmíněná rozhodnutí ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 8 Tdo 75/2005, rozhodnutí ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. 7 Tdo 944/2005). Toto pravidlo zní, že obecná maximální doba neexistuje a je třeba vycházet z konkrétních okolností případu. Poslední z těchto rozhodnutí uvádí také poměřovací pravidlo, podle kterého může být časový úsek tím větší, čím větší škoda je útoky způsobena, přičemž není vyloučena i doba několika měsíců.

Přesto lze v rozhodování soudů nalézt dvě okolnosti, jejichž posouzení umožňuje výskyt blízké časové souvislosti mezi dvěma útoky určit s větší přesností. První z nich je obsažena v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 6. 1995, sp. zn. Tzn 17/95, které uvádí jako kritérium vhodné k posuzování čas potřeby pro přípravu ke spáchání dílčího útoku. Druhou popisuje rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 2003, sp. zn. 6 Tdo 1314/2003, které upozorňuje na skutečnost, že pachatel nemá v případě, že získá svým jednáním majetkový prospěch, potřebu páchat další trestnou činnost dříve, než získaný majetek spotřebuje a ocitne se tak opět ve finanční tísní.

V následujícím textu uvedu stručný přehled, kdy soudy považovaly znak blízké časové souvislosti za naplněný nebo nenaplněný.

V souvislosti s trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné dávky podle § 148 trestního zákona konstatoval Nejvyšší soud ČR v již zmíněném rozhodnutí ze dne 22. 1. 1997, sp. zn. 1 Tzn 20/96, že pokračování v trestném činu není na překážku, jestliže ke krácení daně došlo v různých zdaňovacích obdobích. Ve svém dalším rozhodnutí ze dne 23. 6. 2004, sp. zn. 11 Tdo 640/2004 Nejvyšší soud ČR své závěry rozvedl. Jednání pachatele není možné podle tohoto rozhodnutí omezit jen na samotné dokonání útoku, tedy podání daňového přiznání, ale i činnost, které tomu předcházela, například zanesení fingovaných faktur do účetnictví. Vystavení faktur Nejvyšší soud považoval za započetí jednání a podání daňového přiznání za jeho dokonání¹⁸.

Krajní hranicí mezi dvěma dílčími útoky se jeví doba kolem tří měsíců. Nejvyšší soud ČR shledal hranici 2,5 měsíce přiměřenou například v již zmíněném rozhodnutí ze dne 15. 6. 1995, sp. zn. Tzn 17/95 (jednalo se o trestný čin loupeže podle ustanovení § 234 odst. 1, 2 trestního zákona), hranici kolem tří měsíců považoval za přípustnou v již zmíněném rozhodnutí ze dne 7. 1. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1391/2003 (trestný čin podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1, 4 trestního zákona), stejně tak opět připomenuté rozhodnutí ze dne 19. 9. 2002, sp. zn. 11 Tdo 529/2002 (trestný čin krádeže podle ustanovení § 247 trestního zákona nebo ve vícekrát připomínaném rozhodnutí ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. 7 Tdo 944/2005 (trestný čin podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1, 3 písm. b) trestního zákona).

Úsek kratší než tři měsíce mezi jednotlivými dílčími útoky nepřináší pochybnosti, zda se jedná o pokračující trestný čin (viz například již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2001, sp. zn. 4 Tz 236/2001 ohledně pěti dílčích útoků trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 trestního zákona v období dvou měsíců nebo již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1263/2003 ohledně 15 útoků trestného činu krádeže podle ustanovení § 247 trestního zákona za tři měsíce a čtyři útoky stejného trestného činu v období jednoho měsíce).

V případě období delšího než tři měsíce závisí na konkrétní situaci. Z rozhodnutí soudů je patrné, že hranice tří měsíců není pevná hranice, kterou není možné překročit. Na druhou stranu je nutné si povšimnout, že tato hranice bývá posunována jen o malý úsek. Například Krajský soud v Českých Budějovicích považoval v rozhodnutí ze dne 3. 1. 2002, sp. zn. 4 To 935/2001 období devíti měsíců mezi dvěma trestnými činy zpronevěry podle ustanovení § 248 trestního zákona za příliš dlouhé. Naopak, Nejvyšší soud kvalifikoval v jednom případě jednání pachatele jako pokračující trestný čin krádeže podle ustanovení § 247 trestního zákona v případě, že mezi dvěma útoky uplynuly čtyři měsíce (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR z 18. 10. 1990, sp. zn. 2 Tz 25/90) a v dalším případě jako pokračující trestný čin podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1, 3 písm. b) trestního zákona (rozhodnutí ze dne 27. 8. 2003, sp. zn. 6 Tdo 523/2003) za situace, kdy mezi jednotlivými útoky existovala přetržka tří a půl měsíce.

ZÁVĚR

Účelem tohoto článku není podrobný rozbor problematiky pokračujícího trestného činu. Ponechal jsem

¹⁸ Konkrétně se jednalo o fakturu z prosince 1994, na základě které bylo v březnu 1995 podáno daňové přiznání za rok 1994 a o fakturu z března 1995, na základě které bylo v listopadu 1996 podáno daňové přiznání za rok 1995.

stranou většinu procesních otázek a soustředil se pouze na otázku znaků pokračujícího trestného činu. Uvedl jsem pouze vybraná rozhodnutí soudů, přičemž mojí snahou bylo poukázat na konkrétní otázky, se kterými se soudy v dané době musely vypořádat. Dále jsem se pokusil seřadit tato rozhodnutí podle toho, kterého ze znaků pokračujícího trestného činu se dotýkají nejvýznamněji. Některá rozhodnutí se blíže zabývala více znaky, proto jsou uvedena v textu na více místech. Vybral jsem na jedné straně rozhodnutí, která obsahují obecný princip používání některého ze znaků pokračujícího trestného činu, a na druhé straně rozhodnutí, která konstatují v konkrétním případě naplnění nebo nenaplnění tohoto znaku. Mnou zkoumaná rozhodnutí byla vynesena v časovém úseku 45 let, proto je z jejich srovnání patrný posun ve výkladu některých pojmů.

Z rozhodnutí soudů je možné učinit si představu o typickém pokračujícím trestném činu.

Znak stejné skutkové podstaty je vykládán způsobem, že všechny dílčí útoky pokračujícího trestného činu musejí naplnit skutkovou podstatu, která je obsažena ve stejném paragrafu trestního zákona.

Jednotným záměrem, kterým je pachatel při páčání dílčích útoků veden, lze rozumět důvod, proč se pachatel rozhodl spáchat dílčí útoky. Je důležité při-

pomenout, že pachatel musí mít již na počátku představu o tom, že bude páchat více dílčích útoků. Za obvyklý důvod pro páčání trestné činnosti je možné považovat snahu zajistit si obživu nebo snahu dosáhnout prostřednictvím výnosů z trestné činnosti určitého cíle.

Totožnost ve způsobu spáčení a v předmětu útoku zpravidla vyplývá již ze znění příslušné skutkové podstaty trestného činu a ze společného záměru pachatele. Tyto dva znaky jsou vykládány extensivně.

Za blízkou časovou souvislost je možné považovat dobu kolem tří měsíců, výrazně delší rozmezí lze připustit jen výjimečně.

Celkově lze říci, že ohledně znaků pokračujícího trestného činu nepanují mezi jednotlivými rozhodnutími soudů zásadní rozdíly. Jedinou výjimkou, která by měla být zákonodárcem vyjádřena jasněji, je otázka, zda všechny dílčí útoky musí naplňovat všechny znaky skutkové podstaty daného trestného činu, zejména následek, v souhrnu nebo samostatně. V připravovaném trestním zákoníku byla tato otázka řešena. Vzhledem k drobné změně definice pokračujícího trestného činu bylo možné dovést možnost sčítání škod. Trestní zákoník však nebyl schválen.